

VERGİ PLANLAMA ARACI OLARAK KULLANILABİLECEK BİR YÖNTEM: ŞÜPHELİ ALACAK KARŞILIĞI AYIRMA

A METHOD THAT CAN BE APPLIED AS TAX PLANNING:
PROVISION FOR DOUBTFUL RECEIVABLES

Neslihan İÇTEN İNCE*

ÖZ

Vergi planlama aracı olarak kullanılacak olan şüpheli alacaklar için karşılık ayırmanın koşulları ile karşılığın hangi dönemde ayrılması gerektiğinin yasal çerçevesinin bir uzman eliyle belirlenmesi çok önemlidir. Şüpheli alacak karşılığı ayırma ve dolayısıyla bunu, yıl kazancından düşme tarihinin işletmelerin ihtiyarına bırakılması, onları en çok kâr sağladıkları yılda şüpheli alacak karşılığı ayırma yoluna itecek olup, bu durumun ise yasa koyucunun amacına aykırı düşeceği ve şüpheli alacak karşılığı ayırmada yasal sınırların aşılarak yasal olmayan vergi planlamasını ortaya çıkaracağı kuşkusuzdur.

Anahtar Kelimeler: Vergi Planlaması, Şüpheli Alacak, Şüpheli Alacak Karşılığı

ABSTRACT

It is extremely important that an expert is needed to decide in which period an in what conditions doubtful receivable, a method for tax planning strategies, will be provisioned according to legislation. It is evident that if the choice of date to provision doubtful receivable is given to companies decision, it will lead them to provision in the most profitable year, totally in contrast with the intend of the legislator, exceeding the legal limit to provision for doubtful receivable and emerging illicit tax planning strategies.

Key Words: Tax Planning, Doubtful Receivable, Provision For Dooubtful Receivable

* Vergi Müfettişi

M.G.T.: 25.03.2016 / M.K.T.: 27.05.2016

1- GİRİŞ

Şirketler için tüm işletme faaliyetlerinin planlanması hayati öneme sahiptir. Bu planlamalardan biri de vergi planlamasıdır. İşletme üzerinde oluşacak vergi yükünü en aza indirmek için işletmelerin vergi kanunlarının kendilerine verdiği hakları en akılcı şekilde kullanarak vergi yükünü azaltma çabaları olarak tanımlayabileceğimiz vergi planlaması işletmelerin genel planlarının ayrılmaz bir parçası olarak düşünülmelidir.¹ Vergi planlaması mevcut yasal sınırlar içerisinde işletmenin her türlü yöntem ve yasal müesseselerden (vergi ve teşvik yasaları, indirim, istisna ve muafiyet, çifte vergilemeyi önleme anlaşmalarından) yararlanarak daha az vergi ödemek amacıyla yapmış oldukları davranışlardır. Bu doğrultuda, işletmeler, daha az vergi ödemek adına yasal ya da yasal olmayan yöntemlere başvurabilmektedirler. Örneğin vergiden kaçınma, vergi yükünü azaltmak için başvurulmuş yasal bir yöntemken, vergi kaçırma, muvazaa ve peçeleme yasal olmayan yöntemlerdir.

Kurumlar vergisi planlama aracı olarak kullanılabilir şüpheli alacak karşılığı ile ilgili düzenleme 213 sayılı Vergi Usul Kanununun² 323'üncü maddesinde hüküm altına alınmıştır. Bu yöntem de ticari ve zirai işletme bünyesinde satılan mal ve hizmetin bedeli henüz tahsil edilmeden hasıllata intikâl ettirilmekte ve dönem kârının oluşumunu etkilemektedir. Satış bedeli veya hasıllatın henüz alacak aşamasında iken kârın hesaplanmasında dikkate alınmış olması, sonradan bunların işletme tarafından tahsilinin şüpheli hale gelmesi durumunda dönem kârının fazla hesaplanması sonucunu doğuracaktır. Bu durumun giderilmesi için, alacağın işletmeye girme ihtimalinin kaybolduğu anda (şüpheli hale geldiği dönemde) şüpheli alacak karşılığı ayırarak zarar yazılması gerekmektedir.

Ancak uygulamada alacağın şüpheli hale geldiği dönemin dışında (dava açılan yıldan sonraki yıllarda) başka bir dönemde (işletmelerin diledikleri yılda) karşılık ayrılmasıyla, şüpheli hale gelen alacak kaleminin tamamına dava açılmayarak bir kısmına sonraki dönemde dava açılarak yine karşılık ayırmanın sonraki döneme kaydırılarak ya da hasılat olarak kaydedilmemiş bir alacak için karşılık ayrılarak v.b. yasal olmayan vergi planlaması yapılabildiği görülmektedir. Bu çalışmamızda, kurumlar vergisi planlama aracı olarak kullanılabilir şüpheli alacak müessesesinde şüpheli alacak karşılığı ayırmanın koşulları ile şüpheli alacak karşılığının hangi dönemde ayrılması gerektiği açıklanacaktır.

2- YASAL DAYANAK ile ŞÜPHELİ ALACAK KARŞILIĞI AYIRMANIN KOŞULLARI

2.1- Yasal Dayanak

Şüpheli alacak müessesesi, VUK'un "**Alacaklarda ve Sermayede Amortisman**" başlıklı ikinci bölümünde hüküm altına alınan "**Şüpheli Alacaklar**" başlıklı 323'üncü maddesinde;

"Ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla;

- 1. Dava veya icra safhasında bulunan alacaklar;*
- 2. Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar;*

şüpheli alacak sayılır.

Yukarıda yazılı şüpheli alacaklar için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir.

Bu karşılığın hangi alacaklara ait olduğu karşılık hesabında gösterilir. Teminatlı alacaklarda bu karşılık teminattan geri kalan miktara inhisar eder.

¹ Akif Akarca, Mehmet Şafak, "İşletmelerde Vergi Planlamasının Önemi", Dünya Gazetesi, 02.08.2007

² 10.01.1961 tarih ve 10703 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Şüpheli alacakların sonradan tahsil edilen miktarları tahsil edildikleri dönemde kâr-zarar hesabına intikal ettirilir.” şeklinde hükme bağlanmak suretiyle, söz konusu alacaklar için hangi koşullarda ve ne gibi işlemler sonucunda şüpheli alacak karşılığı ayrılması gerektiği açıklanmış bulunmaktadır.

Söz konusu kanuni düzenlemede, ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla; dava veya icra safhasında bulunan alacaklar ile yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacakların şüpheli alacak sayılacağı, bu şüpheli alacaklar için değerlendirilme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilmesi, bu karşılığın hangi alacaklara ait olduğunun karşılık hesabında gösterileceği, teminatlarda bu karşılığın teminattan geri kalan miktara inhisar edeceği, şüpheli alacakların sonradan tahsil edilen miktarlarının ise tahsil edildikleri dönemde kâr/zarar hesabına intikal ettirileceği hükme bağlanmıştır. Buna göre, bir alacağın şüpheli alacak sayılabilmesi ve karşılık ayrılabilmesi için alacakta bulunması gereken koşullar şu şekildedir:

- Alacak, ticari veya zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmalıdır.
- Karşılık ayrılacak alacağın şüpheli hale gelmiş olması gerekir. Alacağın, dava veya icra aşamasında bulunması ile yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş, ancak dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük olması gerekir.
- Şüpheli alacak karşılığı ayrılabilmesi için bilanço usulüne göre defter tutulmalıdır.
- Şüpheli alacak karşılığının teminatsız alacaklar için olması gerekir.

2.2- Şüpheli Alacak Karşılığı Ayırmanın Koşulları

- Alacağın Ticari veya Zirai Kazancın Elde Edilmesi ve İdame Ettirilmesi ile İlgili Olması:

Bir alacağın şüpheli hale gelebilmesi için alacağın ticari veya zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olması gerekmektedir. Bir başka ifadeyle, bir alacağın şüpheli alacak niteliği kazanabilmesi için birinci şart bu alacakla işletmenin elde etmeyi amaçladığı ticari ve zirai kazanç arasında illiyet bağı bulunması yani alacağın mutlak surette iş ve işletme ilgili olması ve faaliyetin normal icapları dahilinde doğmuş olması gerekmektedir.³

Şüpheli alacak karşılığı ayrılmasında temel unsur, ortada bir alacağın söz konusu olması ve bu alacağın tahsilinin şüpheli hale gelmiş bulunmasıdır. Şüpheli alacak karşılığı ayırıp bunu gider kaydetme imkânının sadece ticari ve zirai işletmelere tanınmış olmasının nedeni ticari ve zirai kazançlarda elde etmenin tahakkuk esasına bağlanmış olmasıdır. Şüpheli alacağın zarar kaydı, kazanç tespitindeki tahakkuk esasını düzenleyen bir esastır. Buna göre, şüpheli alacağın karşılık ayrılarak zarar yazılabilmesi için kârın oluşumunu etkilemiş, yani daha önce tahakkuk esasına göre hasılat hesaplarına intikal ettirilmiş olması gerekmektedir.

Nitekim, anılan maddede değişiklik yapan 2365 sayılı Kanun'un 55'inci maddesinin gerekçesinde, “... Karşılık ayrılmak suretiyle, zarara intikal ettirilecek alacağın ticari ve zirai faaliyetin elde edilmesi veya idame ettirilmesi ile ilgili olması, diğer bir deyişle alacağın daha önce hâsılat hesaplarına intikal ettirilmiş bulunması gerekmektedir” ifadesine yer verilmiştir. Bu açıklamaya göre, şüpheli alacak ayrılmak istenen tahsil edilemeyen alacağın öncelikle hasılat hesaplarına girmiş olması gerek-

³ Beyanname Düzenleme Rehberi, 2016, Vergi Müfettişleri Derneği.

mektedir. Bu durumda işletmenin sonuç hesaplarını etkilemeyen, yani daha önce kârın teşekkülünü etkilememiş bir alacağın karşılık ayrılarak zarar yazılması mümkün değildir.⁴

- Karşılık Ayrılacak Alacağın Şüpheli Hale Gelmiş Olması; Alacağın, Dava veya İcra Aşamasında Bulunması ile Yapılan Protestoya veya Yazı ile Bir Defadan Fazla İstenilmesine Rağmen Borçlu Tarafından Ödenmemiş, Ancak Dava ve İcra Takibine Değmeyecek Derecede Küçük Olması:

VUK'un 323'üncü maddesi uyarınca, şüpheli alacak karşılığı ayrılması için gerekli şartlardan biri de alacağın şüpheli hale gelmiş olması, yani oluşması beklenen bir zararın varlığıdır. Buna göre, ticari veya zirai işle ilgili olan ve faaliyetin normal icapları dahilinde doğmuş bulunan alacak, dava veya icra safhasına intikal ettiğinde şüpheli alacak niteliğini kazanmış olur. Alacağın tahsili güçlüğünün, objektif olarak inandırıcı belgelerle ortaya konması, şüpheli alacak uygulaması açısından ikinci önemli şart olup, kanun koyucu şüpheli hale geldiği ileri sürülen alacağın, ciddi olarak takip edildiğinin yargıdan veya icra organlarından alınacak belgelerle tevsikini öngörmüştür. Mahkemeye dava, icraya takip dilekçesinin verilmiş olması, alacağın dava ve icra safhasına intikal ettiğini gösterir. Ancak, dava ve icra için, şekli bir müracaatın yapılmış olması şüpheli alacak karşılığı ayrılabilmesi için yeterli olmayacaktır. Aynı zamanda dava ya da icranın ciddi şekilde takibi gereklidir.⁵

Diğer bir ifadeyle, bir alacağın dava safhasında olduğunun kabulü için, mahkemece davaya başlanılmış olması ve alacaklının da davayı ciddiyetle takip etmesi gerekmektedir. Diğer taraftan bir alacağın icra safhasında sayılabilmesi için, alacaklının başvurusu üzerine İcra Müdürlüğüne "ödeme" emrinin gönderilmiş ve bunun da borçlu tarafından tebellüğ edilmiş olması gerekir. Borçlu tarafından tebellüğ edilemeyen bir ödeme emrine istinaden, alacağın icra safhasında olduğunu kabul etmek mümkün değildir.

VUK'un 323/2 maddesine göre, şüpheli alacak sayılacak ikinci grup alacaklar ise, yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklardan oluşur. Alacağın senetli veya senetsiz olması önemli değildir. Bu ikinci grup alacaklarda karşılık ayrılabilmesi için Kanun maddesinde belirtilen iki şartın birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir.

Buna göre;

- Tutarının (alacağın) dava veya icra takibine değmeyecek derecede "küçük olması",
- Ve protesto edinilmesine veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen, borçlu tarafından ödenmemiş olması.

Alacağın dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük olmasından ne anlaşılması gerektiğine yönelik bir ölçüt bulunmamaktadır. Bu yüzden her olay kendine özgü koşullar içerisinde değerlendirilmelidir. Alacağın küçük olması, dava ve icra takibi için harcanacak tutarın alacağın tutarından büyük olmasını ifade eder. Bu türden küçük alacaklar için karşılık ayrılabilmesi için diğer koşul ise, borçlunun protesto edilmesi veya alacağın yazı ile bir defadan fazla istenilmiş olmasıdır. Protesto, senetli alacakların vadesinde ödenmemesi halinde borçlunun noter aracılığı ile ödemeye çağrılmasıdır. Burada yazı ile bir defadan fazla istenilmesine Kanunda bir şekil şartı getirilmemiştir. Yazı ile borcun bir defadan fazla istenildiğinin ancak posta makbuzları veya protesto örnekleri veya alındıları

⁴ Beyanname Düzenleme Rehberi, 2016, Vergi Müfettişleri Derneği.

⁵ Beyanname Düzenleme Rehberi, 2016, Vergi Müfettişleri Derneği.

ile kanıtlanabilmesi ve başka bir şekilde bu iddianın doğrulanma olanağının bulunmaması sebebiyle yazıların iadeli taahhütlü olarak posta kanalı ile gönderilmesi gerektiğinin kabulü gerekmektedir. Davaya ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacakların tespiti açısından dava edilecek alacak için avukatlık ücreti, yargı harcı, notere yapılacak ödemeler ile posta giderleri toplamı dikkate alınarak tahmini bir dava maliyeti bulunacak ve bu tutar alacakla kıyaslanacaktır. Tahmini dava maliyetinin alacaktan daha büyük olması halinde, mahkemeye başvurulmadan borçlunun noter vasıtasıyla protesto edilmesi veya borcun (3. kişilere ispat açısından kanaat verici belge olacak şekilde) bir yazı ile istenmesi ve protestonun ya da yazının muhatabına ulaşmış olması gerekmektedir.

Madde hükmünden de anlaşılacağı üzere “yazı ile isteme” herhangi bir şekil şartına bağlanmamıştır. Bununla birlikte ilgili kanun metninde borcun istenilmesine ilişkin yazıların taahhütlü olarak gönderileceği hususunda hüküm bulunmamış olsa da, şüpheli alacak karşılığı ayırabilmek için “yazı ile borcun bir defadan fazla istenmesi” halinin tevsik edilebilmesi gerekmektedir. Borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacakların yazı ile istenmesi durumunda,

- Yazının farklı günlerde muhatabına bir defadan fazla ulaşmış olması,
- Yazının borçlunun kendisine veya hukuken teslim alabilecek şahıslara tebliğ edilmiş olması,
- Yazının kime ve hangi tarihte tebliğ edildiğini tevsik eden evrakın zamanaşımı süresince muhafaza edilmesi,
- VUK’un 323’üncü maddesinin uygulamasına mahsus olması,
- Yazıların özel kargo şirketi vasıtasıyla gönderilmesinin posta mevzuatına aykırılık teşkil etmesi şartıyla şüpheli alacak karşılığı ayrılması mümkün bulunmaktadır.⁶

- Bilanço Usulüne Göre Defter Tutulmalı:

VUK’un 323’üncü maddesinde, şüpheli alacaklar için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilceği hüküm altına alınmıştır. Bu sebeple, şüpheli alacak uygulaması yapılabilmesi için, pasifte karşılık ayrılması gerekmektedir. Pasifte karşılık ayırma olanağına sahip mükellefler ise, bilanço esasına göre defter tutan ticari ve zirai kazanç sahipleridir. Dolayısıyla işletme hesabı esasına göre defter tutanların karşılık ayırmaları mümkün değildir.

- Şüpheli Alacak Karşılığının Teminatsız Alacaklar İçin Olması:

VUK’un 323’üncü maddesi teminatlı alacaklarda bu karşılığı teminattan geri kalan miktarla sınırlamakta, alacağın ipotek, haciz, rehin, kefil vs. suretlerle teminata bağlanmış olması halinde, şüpheli alacak karşılığı ayrılmayacağını kabul etmiş bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle, teminatlı alacaklar şüpheli alacak vasfını kaybettiğinden ihtiyati haciz, haciz ve gayrimenkul ipoteği alacak için teminat sağladığından karşılık ayrılamayacaktır.⁷

Şüpheli alacak uygulamasında teminat sayılan haller arasında bulunan (alacaklının alacağının tahsili için icra daireleri aracılığıyla uygulanan) hacizler, alacağın tahsilinin kuvvetle muhtemel olduğunu ve alacağın teminatsız kalmadığının göstergesi olarak değerlendirilmekte olup, borçluların mal, hak veya alacaklarına haciz konulması suretiyle söz konusu alacağın haciz konulan kısmı teminatlı hale gelmektedir.

⁶ İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı’nın 03.10.2013 tarih ve 1631 sayılı özelgesi.

⁷ Beyanname Düzenleme Rehberi, 2016, Vergi Müfettişleri Derneği.

Alacaklıların alacaklarının tahsili için borçluların mallarına icra daireleri aracılığıyla uygulattığı hacizler VUK'un 323'üncü maddesi kapsamında teminat kapsamında kabul edileceğinden, alacakların hacze konu edilmiş kısmı için şüpheli alacak karşılığı ayrılması mümkün bulunmamaktadır. Ancak, değerlendirme günü itibarıyla söz konusu alacağın (ihtiyati/kesin haciz konulmak suretiyle elde edilen) teminatı aşan kısım itibarıyla anılan maddedeki şartların oluşması halinde şüpheli alacak olarak değerlendirilmeye tabi tutulabilmesi imkan dahilindedir.⁸

VUK'un 323'üncü maddesi uyarınca alacağın şüpheli olup olmadığı değerlendirme günü itibarıyla belirlenir. Teminata bağlanan alacaklarda, değerlendirme günü itibarıyla teminat tutarı belirlenir ve teminatın karşılayamadığı kısım olursa bu kısım için karşılık ayrılır. Eğer değerlendirme günü itibarıyla teminatın tutarı belirlenmezse, alacağın ne kadarının teminatsız kaldığı bilinemeyeceğinden kısmen de olsa karşılık ayrılamaz. Bu nedenle değerlendirme gününde değerlemeye tabi olan alacaklardan ne kadarının teminatl, ne kadarının teminatsız olduğunun belirlenmesi gerekmektedir.⁹

3- ŞÜPHELİ ALACAK KARŞILIĞININ AYRILACAĞI DÖNEM

Bir alacağın, gerekli koşulların varlığı halinde şüpheli alacak olarak kabul edilip karşılık ayrılabilmesinin yanında bu nitelikte bir alacağa hangi dönemde karşılık ayrılması gerektiği önem arz eden bir husustur. VUK'un 174'üncü maddesinde düzenlenmiş olan "hesap dönemi" kavramı ile söz konusu kavrama ilişkin diğer Vergi Kanunlarında yer alan düzenlemelerin, mutlak suretle göz önünde bulundurulması ve mükelleflerin vergiye tabi kazançlarının tespiti sırasında, her bir hesap döneminin ayrı ayrı dikkate alınması yasal bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

VUK'un 3'üncü maddesine göre, vergi kanunları lafzı ve ruhu ile hüküm ifade eder. Lafzın açık olmadığı hallerde vergi kanunlarının hükümleri, konuluşundaki maksat, hükümlerin kanunun yapı-sındaki yeri ve diğer maddelerle olan bağlantısı göz önünde tutularak uygulanır. Şüpheli alacaklara ilişkin hükümler, Kanun sistematigi içerisinde VUK'un "Değerleme" başlıklı 3. kitabının "Amortismanlar" başlıklı 3. kısmının ikinci bölümünde "Alacaklarda ve Sermayede Amortismanlar" başlığı altında düzenlenmiştir. Bu kısımda yer alan düzenlemeler göz önünde bulundurulduğunda, amortisman müessesesinden yararlanıp yararlanılmayacağı mükelleflerin ihtiyarına bırakıldığı ve her yıla ilişkin amortismanın, ancak o yıla ait değerlemede nazara alınabileceği açıktır. Buna göre, şüpheli alacak karşılığı ayrılması da ihtiyaridir. Dolayısıyla zamanında ayrılmayan bir karşılığın daha sonraki dönemlerde ayrılması söz konusu olamaz. Bu çerçevede, VUK'un 323'üncü maddesi uyarınca alacakların şüpheli hale geldikleri yılın sonunda tasarruf değerlerine göre karşılık ayrılacaktır. Bir başka ifadeyle, şüpheli alacaklar için dava veya icra takibine başlanıldığı yılda karşılık ayrılması gerekmekte olup, şüpheli hale geldiği hesap döneminde karşılık ayrılmayan alacaklar için daha sonraki dönemlerde karşılık ayrılması mümkün olmamaktadır. Nitekim, *şüpheli alacak karşılığı ayırma ve dolayısıyla bunu yıl kazancından düşme tarihinin* işletmelerin ihtiyarına bırakılması onları en çok kar sağladıkları yılda şüpheli alacak karşılığı ayırma yoluna itecektir. Bu durumun ise yasa koyucunun amacına aykırı düşeceği açıktır.

Diğer taraftan, işletmeler, gerekli şartları sağlamadığı halde ya da tahsil edilemeyen alacak teminatlı (ipotek konulması gibi) olduğu halde teminat belgelerini saklayarak şüpheli alacak karşılığı

⁸ Kayseri Vergi Dairesi Başkanlığı'nın 19.06.2012 tarih ve 78 sayılı özeldesesi.

⁹ Beyanname Düzenleme Rehberi, 2016, Vergi Müfettişleri Derneği.

ayırarak gibi yöntemler ile (yasal olmayan) kurumlar vergisi planlaması yapabileceklerdir.¹⁰ Vergi Usul Kanunu uyarınca, şüphelilik kriteri, aynı borçlunun tüm borçlarını kapsamak zorunda olup, taraf ve kaynak itibarı ile aynı olan (aynı kişiden olma, aynı ilişkiden doğma) toplam alacak tutarının sadece belirli bir kısmının dava konusu yapılıp, diğer kısımların da ileriki tarihlerde dava konusu yapılması, mükellefler açısından, diğer koşulların da varlığı halinde, (yasal olmayan) vergi planlaması şüphesi de taşıyabilecektir.¹¹

Oysa ki işletmeler açısından vergi planlaması, işletmelerin vergiye karşı tepkilerinin ve uyum sağlama süreçlerinin, vergi mevzuatının çizdiği sınırlar içinde yönetimi yoluyla, vergi yükünün en aza indirilmesi amacıyla yönelik olarak uygulanan bir vergi tasarrufu sağlama yöntemidir.¹² Vergi planlama aracı olarak kullanılabilir şüpheli alacak karşılığının diğer koşulların da varlığı halinde dava veya icra takibine başlanıldığı yılda ayrılması gerekmektedir. Şüpheli alacak karşılığının dava veya icra takibine başlanıldığı yılda ayrılması ile işletmeler vergi tasarrufu ya da vergi ertelemesi elde edeceklerdir.

Ayrıca, vadesi gelmemiş ve kanuni yollara başvurulmamış alacaklar için de karşılık ayrılamaz. Bu durumda vadesinde ödenmeyen alacaklar, kanuni yollara hangi dönemde başvurulmuşsa o dönemde şüpheli hale geleceğinden, karşılık da söz konusu dönemde ayrılacaktır. Konuya ilişkin İdarenin görüşü de bu doğrultudadır.

- "... dava açılması veya ilgili ülkenin icra mevzuatı uyarınca icra takibine başlanması halinde alacağın VUK'nun 323'üncü maddesine göre şüpheli hale geldiği kabul edilebilecek olup, söz konusu takiplere başlanıldığı hesap döneminde karşılık ayrılması mümkün *bulunmaktadır*."¹³
- "... bir alacak için alacağın şüpheli hale geldiği dönemden sonraki bir dönemde karşılık ayrılabilirliğine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle, karşılık ayrılması gereken dönemde ayrılmayan karşılığın sonraki dönemlerde ayrılması mümkün *bulunmamaktadır*."¹⁴
- "... ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesiyle ilgili olmak şartıyla; dava ve icra safhasında bulunan alacaklarla, yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş olan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar şüpheli alacak sayılmakta, bu şartlardan herhangi birinin mevcut olmaması durumunda ise şüpheli alacak kaydına imkan *bulunmamaktadır*. Diğer yandan, şüpheli alacaklar için dava veya icra takibine başlanıldığı yılda karşılık ayrılması gerekmekte olup, şüpheli hale geldiği hesap döneminde karşılık ayrılmayan alacaklar için daha sonraki dönemlerde karşılık ayrılması mümkün *olmamaktadır*. Bir alacağın dava veya icra safhasında olduğunun kabulü için mahkemeye dava veya icra merciine takip için dilekçe verilmiş olması, ancak gerek mahkemeye gerek icra merciine yapılan başvuruların takip edilmesi gerekmektedir.

Buna göre, tahsili mümkün olmayan alacaklara ilişkin olarak icra takibine başlanıldığı hesap dönemi itibarıyla şüpheli alacak karşılığı ayrılması gerekmekte olup, ilgili dönemde karşılık ayrılmayan alacaklarınız için daha sonraki hesap dönemlerinde karşılık ayrılması mümkün *bulunmamaktadır*."¹⁵

¹⁰ Ali Haydar Yıldırım, Amortisman Uygulamaları Özelge, Danıştay Kararları ve Uygulama Örnekli, Yaklaşım Yayıncılık, 2014, s.394.

¹¹ Ali Haydar Yıldırım, a.g.e., s.395.

¹² Cholpan Oktar, İşletmelerde Vergi Planlaması ve Türkiye Örneği, Filiz Kitapevi, İstanbul-2004, s.8

¹³ Antalya Vergi Dairesi Başkanlığının 28.04.2014 tarih ve 77058783-105-110 sayılı özelgesi.

¹⁴ İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığının 21.06.2012 tarih ve 1942 sayılı özelgesi.

¹⁵ İzmir Vergi Dairesi Başkanlığı'nın 25.05.2011 tarih ve B.07.1.GİB.4.35.18.02-1744-179 sayılı özelgesi.

- "... 323'üncü maddede "Şüpheli alacaklar için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir." şeklinde yer alan hüküm yükümlülerin diledikleri yılda şüpheli alacak karşılığı ayırabilecekleri biçiminde değil, alacağın şüpheli hale geldiği yılın değerlendirme gününde karşılık ayırabilecekleri biçiminde anlaşılması gerekmektedir. Bu nedenle, alacağın şüpheli hale geldiği yılda karşılık ayırmayan mükellefler daha sonraki yıllarda bu haklarını kaybedeceklerdir."¹⁶

Özelgelerden de görüldüğü üzere, şüpheli alacaklar için dava veya icra takibine başlanıldığı yılda karşılık ayrılması gerekmekte olup, şüpheli hale geldiği hesap döneminde karşılık ayrılmayan alacaklar için daha sonraki dönemlerde karşılık ayrılması mümkün olmamaktadır.

Konu ile ilgili olarak Yargının ise İdare ile aynı doğrultuda kararları olduğu gibi aksi yönde kararları da mevcuttur. Yargının aksi yöndeki kararları Vergi Usul Kanunu'nda alacakların şüpheli hale geldiği tarihte karşılık ayrılmasını zorunlu kılan bir düzenleme bulunmadığından, söz konusu alacaklar için şüphelilik halinin devam ettiği sürece karşılık ayrılabilmesi yönündedir.

- "... Sözü edilen 323'üncü maddede "şüpheli alacaklar için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir" şeklinde yer alan hükmün, yükümlülerin diledikleri yılda şüpheli alacak karşılığı ayırabilecekleri biçiminde değil, alacağın şüpheli hale geldiği yılda karşılık ayırabilecekleri ya da alacağın değersiz hale geldiği yılda zarara atabilecekleri biçiminde anlaşılması gerekmektedir. Bu bakımdan yükümlünün 1993 yılında şüpheli hale gelen alacağı için 1994 yılı hesaplarında karşılık ayırması mümkün olmadığından karşılık ayrılan miktarın dönem matrahına eklenmesinde yasaya aykırılık görülmediği cihetle mahkemece tarhiyatın kaldırılması yolunda verilen kararda yasal isabet bulunmamaktadır."¹⁷
- "Anılan kanun maddesinde alacağın şüpheli hale geldiği tarihte karşılık ayrılmasını zorunlu kılan bir hükme yer verilmemiştir. Önemli olan alacağın maddede gösterilen niteliklere sahip olup olmadığı hususudur. Dönemin değişmesiyle alacağın şüpheli olma niteliğini kaybettiği kabul edilemeyeceği gibi, alacağın şüpheli hale geldiği dönemin geçirilmesi halinde, yeni değerlendirme günlerinde de tasarruf değerini muhafaza edecek olan alacak için karşılık ayırma imkânının ortadan kalkacağı kabulü, Kanun'da öngörülmemen bir nedenle kanunla tanınan bir hakkın bertaraf edilmesi anlamına gelecektir."¹⁸
- "Kanunda şüpheli alacak karşılığının gider olarak yazılmasında dönem kısıtlaması öngörülmediğinden alacağın şüpheli hale geldiği dönemde karşılık ayrılmasında hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle vergi ve cezaların kaldırılması kararı veren İstanbul 2. Vergi Mahkemesi 30.04.2009 günlü ve E:2008/566, K:2009/2472 sayılı kararının onanmasına oybirliğiyle karar vermiştir."¹⁹
- "... alacağın şüpheli hale geldiği tarihte karşılık ayrılmasını zorunlu kılan bir hükme yer verilmemiştir. Önemli olan alacağın maddede gösterilen niteliklere sahip olup olmadığı hususudur. Dönemin değişmesiyle alacağın şüpheli olma niteliğini kaybettiğinin kabulü kanunda öngörülmemen, bu nedenle de kanunla tanınan bir hakkın bertaraf edilmesi anlamına gelecektir. Uyuşmazlıkta, vergi inceleme raporu ekinde tahsil edilemeyen alacaklarla ilgili olarak başlatılan icra

¹⁶ MB.'nin 13.05.2005 tarih ve VUK-1-11452 sayılı özeldesesi.

¹⁷ Danıştay 3. D.'nin 17.09.1997 tarih ve E.1996/5260, K.1997/2930 sayılı Kararı.

¹⁸ Danıştay 4. D.'nin 12.12.1994 tarih ve E.1994/2943, K.1994/5901 sayılı Kararı.

¹⁹ Danıştay 4. D.'nin 24.05.2012 tarih ve E.2009/5618, K.2012/2056 sayılı Kararı.

takiplerine ilişkin belgelere yer verilmiş olup, 2006 yılı itibarıyla söz konusu alacakların şüphelilik halinin devam ettiği anlaşıldığından, alacakların şüpheli hale geldiği yıllarda karşılık ayrılmasının önemi bulunmamaktadır. Bu durumda, şüphelilik hali devam eden alacaklar için uyumsuzluk döneminde karşılık ayrılmasında hukuka aykırılık bulunmadığından, aslı aranmayan geçici vergi üzerinden kesilen vergi ziyayı cezasına ilişkin davayı reddeden Vergi Mahkemesi kararında hukuki isabet görülmemiştir.”²⁰

4- SONUÇ

Ticari ve zirai kazancın tespitinde tahakkuka dayalı bir vergileme esasının benimsenmiş olması sebebi ile işletmeler satmış oldukları mal ve hizmet bedellerini tahsil etmeseler dahi hasılatlarına intikal ettirirler. Bu sebeple VUK'un 323'üncü maddesinde hangi alacakların şüpheli alacak sayılacağı belirtilmiş ve maddede belirtilen şartların sağlanması halinde mal ve hizmet bedellerinin tahsil edilememe riskinin ortaya çıktığı dönemde ilgili karşılıkların ayrılarak daha önce hasılat olarak kaydedilen tutarların iptal edilmesi sağlanmıştır.²¹

Şüpheli alacaklar için dava veya icra takibine başlanıldığı yılda karşılık ayrılması gerekmekte olup, şüpheli hale geldiği hesap döneminde karşılık ayrılmayan alacaklar için daha sonraki dönemlerde karşılık ayrılması mümkün olmamaktadır. Şüpheli alacaklar için karşılık ayırmada yasal koşullara uyulmaması ve özellikle karşılığın dönem aşılarak dikkate alınması durumu yasal olmayan vergi planlamasını ortaya çıkaracaktır.

KAYNAKÇA

- Beyanname Düzenleme Rehberi, 2016, Vergi Müfettişleri Derneği
- AKARCA A., ŞAFAK, M. "İşletmelerde Vergi Planlamasının Önemi", Dünya Gazetesi, 02.08.2007
- YILDIRIM, A. H. Amortisman Uygulamaları Özelve, Danıştay Kararları ve Uygulama Örnekli, Yaklaşım Yayıncılık, 2014
- OKTAR, C. İşletmelerde Vergi Planlaması ve Türkiye Örneği, Filiz Kitapevi, İstanbul-2004

²⁰ Danıştay 4. D.'nin 13.02.2014 tarih ve E.2010/3320, K.2014/805 sayılı Kararı.

²¹ Beyanname Düzenleme Rehberi, 2016, Vergi Müfettişleri Derneği.